

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.

КОНКУРЕНЦІЯ В СИСТЕМІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета і завдання заняття: розглянути поняття конкуренції, її функції та роль в ринковій економіці; детально ознайомитись з класифікаціями видів конкуренції; вивчити поняття міжнародної конкурентоспроможності та конкурентних переваг у міжнародному суперництві; розглянути класичні та неокласичні теорії досконалої та недосконалої конкуренції, теорії ефективної конкуренції Шумпетера та Хаєка.

План

1. Конкуренція та її роль у ринковій економіці, функції та класифікація видів конкуренції.
2. Еволюція теоретичних поглядів на конкуренцію.
  - 2.1. Класичні та неокласичні теорії досконалої та недосконалої конкуренції (А.Сміт, Д. Рікардо, Г. Хамберлер, А. Маршал, Ф. Еджоут, Дж. Робінсон та Е.Чемберлен).
  - 2.2. Теорії ефективної конкуренції Шумпетера та Хаєка.
  - 2.3. Сучасні економічні моделі міжнародної конкуренції.
3. Міжнародна конкурентоспроможність: основні категорії та поняття.

Основні терміни і поняття

Ринкова економіка, конкуренція, цінова конкуренція, нецінова конкуренція, функціональна конкуренція, видова конкуренція, предметна конкуренція, досконала конкуренція, недосконала конкуренція, монополія, олігополія, олігополія, дуополія, білатеральна монополія, природна монополія, штучна монополія, картель, синдикат, трест, концерн, поведінковий підхід, структурний підхід, функціональний підхід, конкурентоспроможність, конкурентна перевага, конкурентоспроможність товару, конкурентоспроможність країни.

Методичні рекомендації

При опрацюванні першого питання слід звернути увагу на те, що поняття конкуренції складне і багатогранне. Це і засіб здійснення підприємницької діяльності, і такий засіб існування капіталу, коли один капітал суперничає з іншим капіталом. Крім того, конкуренція виступає в ролі стихійного регулятора суспільного виробництва. Наслідком конкуренції є, з одного боку, загострення виробничих і ринкових відносин, а з іншого боку – підвищення ефективності господарської діяльності, прискорення НТП, тому конкуренції приділяється не тільки функція ринкового регулювання, але і стимулююча роль.

Варто також розкрити основні функції конкуренції: регулюючу, розподільчу (алокаційну), адаптаційну (стимулююча, інноваційна), контролюючу.

Також необхідно розглянути види конкуренції: за методами конкурентного суперництва (цінову та нецінову), за характером задоволення потреб

(функціональну, видову, предметну), у відповідності з поведінкою учасників (суб'єктів) ринкових відносин, в залежності від кількості продавців та особливостей їх поведінки (досконалу та недосконалу конкуренцію).

Розкриття другого питання вимагає від студента звернути увагу на той факт, що у своєму розвитку конкуренція пройшла шлях від простих до складніших форм. Особливий імпульс конкуренція отримала з переходом суспільства до розвинутого товарного господарства наприкінці XVIII ст. Загалом в науковій літературі сформувалося три головні підходи до розуміння конкуренції: поведінковий, структурний та функціональний. Надалі потрібно розкрити сутність кожного з них.

Третє питання семінарського заняття вимагає від студента чіткого розуміння поняття «міжнародна конкурентоспроможність». Студент має звернути увагу на основні складові, які характеризують конкурентоспроможність на рівні світового господарства як середовища конкурентної боротьби, а саме: товар – підприємство – галузь (як сукупність підприємств) – регіон – національна економіка. Також необхідно усвідомити, що поняття національної конкурентоспроможності безпосередньо пов'язане з оцінкою конкурентоспроможності галузей економіки певної країни, в свою чергу галузі розглядаються як сукупність підприємств які виробляють конкурентоспроможну продукцію. Конкурентоспроможність товару – це сукупність якісних і вартісних характеристик товару, яка забезпечує задоволення конкретної потреби споживача.

Крім того, варто зазначити, що міжнародна конкурентоспроможність проявляється у досягненні фірмою конкурентних переваг у міжнародному суперництві, що визначається певними принципами (конкурентна перевага впливає в основі своїй з поліпшувань, нововведень та змін, конкурентна перевага стосується всієї системи створення цінностей, конкурентна перевага підтримується тільки завдяки безперервним поліпшенням, підтримка переваги потребує вдосконалення її джерел).

Запитання та завдання для обговорення

1. У чому полягають позитивні та негативні риси конкуренції?
2. Розкрийте сутність чотирьох постулатів класичних моделей конкуренції.
3. Які риси притаманні конкурентоспроможності товару?
4. У чому проявляється міжнародна конкурентоспроможність?
5. Визначте фактори, що зумовили існування міжнародного ринку.
6. Якими основними чинниками визначається місце підприємства на міжнародному ринку?
7. За якими ознаками можна класифікувати конкуренцію?
8. Які існують види конкуренції за характером задоволення потреб?
9. Які існують види конкуренції за урахуванням охоплення економіки?
10. Які основні риси поведінкового, структурного та функціонального підходів у еволюції теоретичних поглядів на конкуренцію?
11. Що являє собою поняття конкурентоспроможності?

12. Що є об'єктом та суб'єктом управління міжнародною конкурентоспроможністю?

Питання для поглибленого вивчення

1. Конкуренція і конкурентоспроможність як рушійні сили розвитку суспільства.
2. Наукові принципи управління конкурентоспроможністю.
3. Методичні основи оцінювання конкурентоспроможності різних об'єктів.
4. Зміст системи забезпечення конкурентоспроможності.
5. Основні напрями піднесення конкурентоспроможності української економіки.

Приведіть у відповідність терміни та їх визначення

<i>Термін</i>	<i>Визначення</i>
1) Ринкова економіка	А) соціально-економічна система, що розвивається на основі приватної власності, свободи підприємництва і товарно-грошових відносин.
2) Нецінова конкуренція	Б) боротьба незалежних економічних суб'єктів за обмежені економічні ресурси.
3) «Невидима рука» ринку	В) об'єктивна, постійно діюча закономірність розвитку матеріального виробництва, результатом якої є послідовне вдосконалення техніки, технології та організації виробництва, підвищення його ефективності.
4) Суб'єкти управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства	Г) метод конкурентної боротьби, де вирішальну роль відіграє: зміна властивостей продукції; надання продукції якісно нових властивостей; створення нової продукції для задоволення існуючих потреб; створення нової продукції для задоволення потреб, що не існували раніше; оновлення властивостей товару, які є символом моди, престижу; удосконалення послуг, які супроводжують товар.
5) Контролююча функція конкуренції	Д) рівноважний ринковий механізм, який формує ціни товарів під впливом попиту, пропозиції і конкуренції
6) Мотиваційна функція конкуренції	Е) це економічні агенти (уряд, власники та персонал підприємств), інтересами яких є частини суспільного продукту (податки, прибутки і заробітна плата).
7) Розподільча функція конкуренції	Є) конкуренція не тільки стимулює підвищення продуктивності праці, але й сприяє розподілу доходу серед суб'єктів бізнесу і домашніх господарств відповідно до ефективності їхнього внеску.
8) Регулююча функція конкуренції	Ж) функція, при якій орієнтуючись на ринкові ціни і намагаючись одержати максимальний прибуток, підприємці направляють свої кошти на випуск тих товарів, які користуються <i>попитом</i>

9) Науково-технічний прогрес	3) недопущення монополістичного панування окремих великих підприємств на ринку, конкуренція обмежує і ставить у визначені рамки чи форми моделі недосконалої конкуренції.
10) Конкуренція	1) суб'єкти бізнесу, які пропонують якісніші послуги чи вищий рівень обслуговування, часто змушені збільшувати виробничі і торговельні витрати, однак нерідко це приносить їм значно вищі прибутки (позитивні санкції), що стимулює їх подальші старання, а значить, і технічний прогрес.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Основними функціями конкуренції є регулююча, алокаційна, адаптаційна, контролююча.
2. Внутрішня конкуренція передбачає боротьбу між компаніями відповідної галузі в межах національної економіки.
3. Цінова конкуренція застосовується фірмами-аутсайдерами у боротьбі з монополіями.
4. За досконалої конкуренції існує однакова кількість продавців і покупців, кожна фірма має змогу впливати на ціну та існують бар'єри для вступу в галузь.
5. Олігополія – це тип ринкової структури, за якої покупці забезпечують собі монопольний прибуток за рахунок втрати частини прибутків продавця.
6. Конкурентоспроможність товару проявляється через сукупність якісних і вартісних характеристик товару, головним завданням яких є задоволення потреб споживачів.
7. У довгостроковій перспективі конкурентні фірми не отримують економічний прибуток.
8. Метою фірми є максимізація економічного прибутку на одиницю продукції.
9. Функціонування конкурентного ринку є вигідним для продавців. Вигода вимірюється виробничим надлишком.
10. Фірми за умов монополістичної конкуренції віддають перевагу неціновій конкуренції над ціновою.